Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal Of Social Sciences Institute

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

ISSN: 1302-6879

DergiPark AKADEMİK
Tübitak DergiPark

Google akademik

HAKEMLİ DERGİDİR

YIL/YEAR: 2016 SAYI/NUMBER: 31

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal Of Social Sciences Institute

Hakemli Dergi, Yıl 2016 Sayı:31
Peer-Reviewed Journal, Year:2016 Issue: 31

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Sahibi/Owner
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Editör/Editor
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN

Tercüme ve Dil Editörleri/Translation and Language Editors
Yrd. Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ (İngilizce)
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN (Arapça)
Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERATALAY (Almanca)
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SOLMAZ (Fransızca)

Yayın Kurulu/Editorial Board
Prof. Dr. Abed Elrahim Azzam Mohammad MARASHDEH,
Jadara Üniversitesi, Ürdün
Prof. Dr. Ali J. Al-ALLAQ, el-Ain Üniversitesi, Birleşik Arap Emirlikleri
Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA- Russian Academy of Sciences- Rusya
Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ-Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram KODAMAN-Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Faruq MAWASİ, Al Qasimi Academy, Filistin.
Prof. Dr. Ivan BALTA-University of Osije- Hırvatistan
Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK-Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Medhat Saad Mohamed ELGAYAAR, Zagazig Üniversitesi, Mısır
Prof. Dr. M. Şirin ÇIKAR-Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Munjid Mustafa BAHJAT, International Islamic University, Malaysia.
Prof. Dr. Necmettin ALKAN-Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ-Balkan Tarihi Araştırmaları Merkezi-Kosova
Prof. Dr. Öztürk EMİROĞLU-Varşova Yunus Emre Enstitüsü-Polonya
Prof. Dr. Recai KARAHAN, Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Salim CÖHCE İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Samı Alı JABBAR, Basra Üniversitesi-Irak
Prof. Dr. Serbo RASTODER-University of Montenegro-Karadağ
Prof. Dr. Süleyman Turduyeviç KAYIPOV-Sincan Pedagoji Üniversitesi-Çin
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR-Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BALCI - The University of Texas-ABD
Doç. Dr. Vitaliy POZNAHİREV, Russian Academy of Sciences- Rusya
Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ÇAVDAR, Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Salih Ahmad ABDULVEHHAB-Ezher Üniversitesi-Mısır

Danışma Kurulu/Advisory Board
Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA
Prof. Dr. Ali Fuat DOĞU
Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ
Prof. Dr. Bayram KODAMAN
Prof. Dr. Hasan BABACAN
Prof. Dr. Ivan BALTA
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI
Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ
Prof. Dr. Reha SAYDAN
Prof. Dr. Salim CÖHCE
Prof. Dr. Serbo RASTODER
Prof. Dr. Süleyman Turduyeviç KAYIPOV
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
Doç. Dr. A. Menaf TURAN
Doç. Dr. Cesur PEVLEVAN
Doç. Dr. M. Akif ARVAS
Doç. Dr. Mehmet AYGÜN
Doç. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU
Doç. Dr. S. Cem ŞAKTANLI
Doç. Dr. Suvat PARİN
Doç. Dr. Tamer BALCI
Doç. Dr. Tuncay ÖĞÜN
Doç. Dr. Zafer KANBEROĞLU

Sekreterya/Secretary
Ahmet KÖKLÜ
Murat ÇABAZ

Dizgi-Baskı/Print-Compasition
Baranoğlu Ofset Matbaacılık: (0432) 215 94 06 VAN

Yazışma Adresi/Correspondence Address
Yrd. Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/VAN
Tel: 0432 225 11 17- 0432 225 10 24 /2002- Fax:0432 225 10 52
İleti Adresi:sbedergisi@yyu.edu.tr

Baskı Yılı/Date of Publication

2016

İÇİNDEKİLER / Contents

DİL VE EDEBİYAT/LANGUAGE AND LITERATURE

Yrd. Doç. Dr. Macit BALIK
Murathan Mungan'ın Şiirlerinde Geleneğin İzleri 3

Yrd. Doç. Dr. Esra KÜRÜM
Doç. Dr. Cengiz ATLI
Mehmet Akif Mısır'da: Aklında Vatan, Kalbinde Yaradan,
Kaleminde Kur'an 19

EĞİTİMBİLİMLERİ/EDUCATION SCIENCES

Öğr. Gör. Mehmet Şirin DEMİR
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin USTA
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAYLA
Yrd. Doç. Dr. Nejdet TAŞKIN
Yunus HASTUNÇ
Dr. Ercan ÇALIŞ
Pedagojideki Devrimsel ve Paradigmatik Değişim: Eğitimsel
Sinirbilimin Uygulamaları Işığında Daha İyi Bir Beyin İnşasının
Sağlanması 39

İLAHİYAT / TEOLOGIE

Dr. Murat KAYA
Mevzû Hadislerin Yapısı ve Kullanım Yaygınlığı 56

Dr. Sâlih Muhammed HASEN
Merciiyyâtu'ş-Şi'ri's-Siyâsî fi'l-Asri'l-Emevî Kırâa fî Nassi's-Sulta ve'l-Muârada 75

Rava Kakarash SAIDMINA
Devru'l-Müessesâti'l-Ikâbiyye fî Islâhi'l-Mahkûm Aleyh 93

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER/ ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Yrd. Doç. Dr. Haluk YERGİN
Terrorism And Democratic Resolution Process And It's Effects
On The Economy Of Eastern Anatolian Region: Van Example 114

SANAT TARİHİ/ART HISTORY

Dr. Ercan ÇALIŞ
Diyarbakır Müzesi'nde Bulunan Tepelikler 129

Yrd. Doç. Dr. Yalçın KARACA
Van Gevaş'taki Saint Etienne Manastırı (Nakaravank-Agın) ve Gevaş Kıyı
Şeridindeki Tek Nefli Kiliseler Üzerine Bir Ön Değerlendirme 151

Arş. Gör. Muhammet Erşed TOKAT
Dr. Ercan ÇALIŞ
18 ve 19. Yüzyılda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bulunan İslami Dönem Mezar Taşlarında Askeri Eşya Bezeme Örnekleri 194

St. Bilim Uzmanı Emel YILDIZ
Akdamar Adası Kutsal Haç Kilisesi Kubbe Kasnağı Pencerelerindeki Taş Süslemeler 232

TARİH/HISTORY

Yrd. Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ
Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Van Gölü'nde Vapur İşletme Çalışmaları 265

Yrd. Doç. Dr. Galip ÇAĞ
Osmanlı Tunası'nda Bir Mabet İnşası: Kalas (Galati) Hamîdiye Cami-i Şerîfi 278

31. SAYI HAKEMLERİ / Reviewers of the 31th Issue

Prof. Dr. Altan ÇETİN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mohammed Saber OBAID	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Sahip BEROJE	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Arif ULU	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Gülsen BAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. M. Akif ARVAS	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet BİLEN	Dicle Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah EROL	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Erkan AFŞAR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Edip YILMAZ	Bitlis Eren Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hacer ARSLAN KALAY	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Halil SÖZLÜ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Selim ASLAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KULAZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nesrullah UZMAN	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nevzat KELEŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Tahir ZORKUL	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Tekin AVANER	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yalçın KARACA	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

HAKEMLERİMİZ / REFEREES

Prof. Dr. Ahmet BURAN — Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Abed Elrahim Azzam Mohammad MARASHDEH, Jadara Üniversitesi, Ürdün
Prof. Dr. Ali J. Al-ALLAQ, el-Ain Üniversitesi, Birleşik Arap Emirlikleri
Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ — Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Fuat DOĞU — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Alfina SİBGATULLİNA — Russian Academy of Sciences-Rusya
Prof. Dr. Bayram KODAMAN — Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. B. Kemal YEŞİLBURSA — Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal AYDOĞAN — Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Faruq MAWASİ, — Al Qasimi Academy, Filistin.
Prof. Dr. Ivan BALTA — University of Osije- Hırvatistan
Prof. Dr. Medhat Saad Mohamed ELGAYAAR, Zagazig Üniversitesi, Mısır
Prof. Dr. Munjid Mustafa BAHJAT, International Islamic University, Malaysia.
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ Balkan Tarihi Araştırmaları Merkezi-Kosova
Prof. Dr. Salim CÖHCE — İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. S. Esin DAYI — Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Gülay ÖĞÜN BEZER — Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BABACAN — M. Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR — Mardin Artuklu Üniversitesi
Prof. Dr. M. Şirin ÇIKAR — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KUBAT — İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Necdet HAYTA — Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Necmettin ALKAN — Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat TARTI — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Öztürk EMİROĞLU — Varşova Yunus Emre Enstitüsü-Polonya
Prof. Dr. Recai KARAHAN — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Reha SAYDAN — Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Resul ÖZTÜRK — Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Samı Alı JABBAR, — Basra Üniversitesi-Irak
Prof. Dr. Serbo RASTODER — University of Montenegro-Karadağ
Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ — On Dokuz Mayıs Üniversitesi

HAKEMLERİMİZ / REFEREES

Prof. Dr. Süleyman Turduyeviç KAYIPOV	Sincan Pedagoji Üniversitesi-Çin
Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Prof. Dr. Şenol ÇELİK	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup CİVELEK	Bartın Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Abdulmecit CANATAK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Adnan ÇEVİK	Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Bedri SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Cesur PEHLEVAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Gülsen BAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail EYYUPOĞLU	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet AYGÜN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Menaf TURAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet DEMİRTAŞ	Bitlis Eren Üniversitesi
Doç. Dr. M. Salih MERCAN	Bitlis Eren Üniversitesi
Doç. Dr. M. Akif ARVAS	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK	Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Özer KÜPELİ	Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Sabri AZGÜN	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Selma BAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BALCI	The University of Texas-ABD
Doç. Dr. Tuncay ÖĞÜN	Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Vecihi SÖNMEZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer KANBEROĞLU	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah EROL	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir GÜMÜŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah OĞRAK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahim TUFANTOZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet EYİM	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

HAKEMLERİMİZ / REFEREES

Yrd. Doç. Dr. Arif GEZER	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bülent ALAN	Mardin Artuklu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. E. Yaşar DEMİRCİ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ercan ÇAĞLAYAN	Muş Alparslan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ÇAVDAR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Erkan AFŞAR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fatih GENCER	Bitlis Eren Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fırat YILDIZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Güneş ŞAHİN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KULAZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet PINAR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Melih ERZEN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Metin YILDIZ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. M. Halil ERZEN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. M. Nuri KARDAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Murat ÖZTÜRK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nevzat KELEŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nilgün BİLİCİ	Atatürk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oktay BAŞAK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Osman AYTEKİN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer DEMİRBAĞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Rahmi TEKİN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Raşit KOÇ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Recep DEMİR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sait EBİNÇ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sevda ERATALAY	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yasin DOĞAN	Kafkas Üniversitesi
Dr. Salih Ahmad ABDULVEHHAB	Ezher Üniversitesi-Mısır

DİYARBAKIR MÜZESİ'NDE BULUNAN TEPELİKLER

Dr. Ercan ÇALIŞ
ercancalis@yyu.edu.tr

Özet

El sanatları arasında önemli bir grubu oluşturan takılar, bu alanda en çekici ve zarif olanıdır. İlkel çağlarda ihtiyaçların başında beslenme ve üreme gelirken, daha sonraları örtünme, giyim ve süslenme de kendini hissettirmiştir. Giyinme ve örtünme ihtiyacı, iklimsel şartlara bağlı olarak gelişirken, süslenme ve takı kullanımı ise tüm çağların ortak bir belirtisi olarak, simgesel anlamının yanı sıra, çevresine güzel görünme içgüdüsüyle ortaya çıkmıştır. Bu durum, insanların boyun, kulak, bel, parmak ve kafa gibi vücudunun belli yerlerine sergilemek için taş, kemik, maden ve tekstil malzemelerden çeşitli takılar üretmesini sağlamıştır.

Bu makalede ele alınan tepelikler, düğün, nişan ve özel günlerde, Anadolu kadını tarafından kullanılmaya devam edilmektedir. Özellikle gelinler için hazırlanan tepelikler, bir anlamda gelinlere verilen değerin de göstergesidir. Genelde kadın fesi üzerine dikilen bu tepelikler daha çok, dairesel formlu olup kubbeli veya bombelidir.

Bu çalışmada ele alınan tepelikler, Diyarbakır Müzesi'nin etnografik eser salonundaki eserlerden seçilmiştir. Osmanlı dönemine ait olan bu tepelikler, 1973-2006 yılları arasında satın alma yoluyla müzeye dâhil edilmiştir. Bu eserler malzeme, form ve süsleme unsurları açısından incelemeye alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müze, El Sanatları, Takı, Tepelik,

Abstract

Jewelleries form an important group among handicrafts. In the primitive ages, whereas nourishment and reproduction were the main needs, veiling, clothing and decoration made themselves evident later on. As the need to dress and to veil progressed according to climatic conditions, putting on jewellery and use of jewels occurred with the instinct of looking beautiful to outer eyes, along with its symbolic meaning, as a mutual sign of all eras. This situation caused people to produce various jewelleries out of stone, bone

and textile to display on the certain places of their bodies like neck, ear, waist, finger, and head.

Head ornaments that are handled in this article are being used by the Anatolian woman in weddings, engagements and special days. Head ornaments which are prepared especially for the bride is the indicator of the value given to the bride. These head ornaments which are generally sewed to the fez of the woman are mostly dome shaped or fish-bellied, or plain or in the shape of Turkish bath basin.

Head ornaments that are handled in this study are picked from the works in the ethnographic saloon of The Museum of Diyarbakır. These head ornaments, belonging to the Ottoman period, have been included to the museum through purchase between the years 1973 and 2006. These works are tried to be introduced by evaluation with regard to factors of material, form and ornamentation.

Key Words: Museum, Handicrafts, Jewellery, Head Ornament

Giriş

El sanatları ürünlerinden takıları, çağlar boyunca bir tutku olarak insanlar üzerlerinde taşımışlardır. Takılar, en eski çağlardan beri ilk etapta din, tılsım, sihir, büyü, uğur ve nazara karşı korunma hissi ile insanlar tarafından kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, türbelerde ölü hediyesi, doğaüstü güçlere ve tanrılara sunu, zenginlik, güç ve kuvvet göstergesi ile hediyelik gibi amaçlarla da kullanılmıştır.[1] Takılar insanlar tarafından yüz yıllar boyunca simgesel anlamlarda kullanılmalarına karşın, her zaman bir aksesuar malzemesi olarak kabul görmüştür. Kaldı ki; insanoğlu tabiatı gereği, güzel görmek ve görünmek adına söz konusu bu tür süs eşyalarına sahip olma duygularını, hep taşımıştır.

Takıların ilk kullanım örnekleri incelendiğinde, malzeme olarak doğadan faydalanıldığı görülmektedir. Bunlar doğal taşlar, bitki, fil dişi, deniz kabukları gibi malzemelerdir.[2] Erken evrelerde çok da bu malzemeleri işleyemeyen ilk çağ insanları, bunlardan daha çok boncuklar yaparak vücutlarını süslemişlerdir. Madenlerin keşfi ile beraber takılarda kullanılan malzeme açısından durum değişerek, yapım ve süsleme tekniklerinde de yeni gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır.

Anadolu kadını, nesillerdir zengin bir takı kültürüne sahiptir. Bunda Anadolu'nun uzun tarihi geçmişinde, birçok farklı kültürle olan ilişkileri etkili olmuştur. Kadınlar güzel görünme arzusunun yanı sıra, çeşitli mesajlar içeren tepelikleri de uzun yıllardan beri

---

[1] Fulya Bodur, *Türk Maden Sanatı, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları*, İstanbul, 1987, 13.

[2] Bodur, *a.g.e.* 13.

kullanmaktadır. Bir Anadolu kadınının başındaki tepeliğinden ve kullandığı diğer takılardan, kadının evli, bekâr veya nişanlı olduğunu tespit etmek mümkündür. Takılar, özellikle de başlıklar Anadolu insanı için uzun yıllardan beri vazgeçilmez olmuştur.

Tepelikler, Anadolu'da özel günler dışında, günlük yaşamda da sıklıkla kullanılmıştır. Özel günlerde daha ihtişamlı tepelikler kullanılırken, günlük yaşamda ise daha sadeleri tercih edilmiştir. Geçmişte hem kadın, hem de erkekler için ayrı ayrı üretilen başlıkların, günümüzde daha çok kadınlara yönelik üretildiği görülmektedir.[3]

Selçuklu dönemi takılarında, kadınların kullandıkları taç ismi çok geçmektedir. Aslında bu taç takısı, Türklerin Orta Asya'dan bu yana kullandıkları bir süs öğesidir. Bu bölgeden getirdikleri en kalıcı bir diğer süs öğesi de başlığa takılan tüyler ve sorguçlardır. Bunlar daha sonraki dönemlerde bir gelenek halini almış ve yüzyıllar boyunca herkes tarafından kullanılmaya başlanmıştır.[4] Kubadabad ile Konya Alaaddin köşkü harabelerindeki çinilerin üzerine işlenmiş kadın ve erkeklere ait resimlerden, Selçukluların giyim kuşam özelliklerini görmek mümkündür.[5] Bu köşkün duvarlarındaki çinilerde, figürlere ait başlıkların basık şekilli olduğu görülmektedir.[6]

Türk maden sanatında, Osmanlılardan önce her türlü maden ve teknik denenerek, maden sanatında Osmanlılar, hazır bir alt yapıya sahip olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla, Türk maden sanatı büyük ilerleme kat etmiştir.[7] Osmanlılar dönemindeki tepeliklerde, Orta Asya ve Selçuklu geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Bu durum, başlıklarda kullanılan form, malzeme ve bezeme tekniklerinden anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, Osmanlıların Selçuklulara ait tepelik anlayışını devam ettirdiği, çeşitli minyatürler ile Osmanlı yaşam tarzını işleyen Avrupalı ressamların tablolarından da görülmektedir.[8]

16. yüzyılın ortalarına doğru kadınlar tarafından kullanılan başlıkların yüksekliği on santimetrenin altında yassı fes şekline

---

[3] Ela Taş, Malatya Müzesi'nde Bulunan Tepelikler", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Sayı 9,* 2000, 94.

[4] Sabahattin Türkoğlu, *Tarih Boyunca Anadolu'da Takı ve Kuyumculuk Kültürü*, İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları III, İstanbul, 2013,102-103.

[5] Nureddin Sevin, *On üç asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bakış*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, 7.

[6] Taş, *a.g.e.,* 94.

[7] Ali Ahmetbeyoğlu, *Tarih Boyunca Türklerde Altın, İstanbul*, İstanbul Altın Borsası Yayınları, 2002, 85,

[8] Taş, *a.g.e.,* 94.

dönüşürken, 17. yüzyılda kadın başlıkları erkek başlıklarından ayrılarak, farklı bir üslupla ortaya çıkmıştır. Bu üslup daha çok, form ve bezeme özelliklerinde görülür. Özellikle erkek başlıklarında genelde tüy sorguçlar görülürken, kadın başlıklarında bu görülmez. [9]

Tepelikler form, teknik ve bezeme açısından birçok yönden birbirinden farklı özellikler gösterirken, tepeliklerde kullanılan malzeme, bunlar arasında en belirleyici faktördür. Ekonomik güce bağlı olarak tepeliklerin üzerinde altın ve değerli taşlar gibi gereçler de kullanılmıştır. Bu tür tepelikleri takan kişilerin toplumdaki statüleri açısından, ayırt edici bir özelliğe sahip olduğu bilinmektedir.

Kadın fesleri üzerine dikilen tepeliklere, çeşitli süsleme teknikleri uygulanmıştır. Tepeliklerin merkezi renkli taş ile çeşitli motiflerle süslenirken, etrafına da zincirlere sarkıtılmış penesler ile çeşitli plakalar bırakılırdı.[10] Ancak tarihsel süreç içinde kullanılan tepelikler, süsleme teknikleri başta olmak üzere, kullanılan malzeme, form ve bezeme gibi unsurlar açısından farklılık göstermişlerdir. Bu farklılığın meydana gelmesinde, kişilerin maddi durumları ile beğenileri ön plana çıkmıştır. Tepelikten sarkan zincirlere takılı, ekonomik duruma göre değişen altın ve gümüş paralar bu farklılığa örnek olarak gösterilebilir. Tepelikten sarkan bu zincirler özgürlüğü simgelerken, ucuna takılmış paraların bolluk ve bereketi dile getirdiğinden bahsedilmektedir.[11]

Geçmişte, başta düğün ve çeşitli özel günlerde olmak üzere taktırdığı tepeliği ile kendini farklı hisseden Anadolu kadını, günümüzde çok dar bir alanda da olsa bu süs öğesini takmaya devam etmektedir.

Başa takılan madeni takılardan tepelikler, yöreden yöreye göre de farklılık göstermiştir. Van ve Erzurum yörelerinde savatlı olanlar yoğunluktayken, Güneydoğu'da telkâri ve güverseli olanlar öne çıkmıştır. Karadeniz bölgesinde ise başlıksız olarak saç üzerine bağlanan konik tepelikler kullanılırdı. Bunun yanı sıra, Eskişehir-Sivrihisar yöresinde altınlı gümüş tepelikler kullanılmıştır.[12]

Diyarbakır Müzesi'nin etnografik salonunda bulunan tepeliklerin form, teknik ve kompozisyon özellikleri dikkate alınarak 9

---

[9] Emel Erkaplan, *Ankara İlinde Bulunan Tepeliklerin İncelenmesi*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi), Ankara, 2011, 30-31.

[10] M. Zeki Kuşoğlu, *Tılsımdan Takıya*, İstanbul, 1999, 32.

[11] Melda Özdemir, *Bolu ilinde Geleneksel kadın Başlıkları*, Süleyman Demirel üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, ART-E 2009-04, 8.

[12] Türkoğlu, *a.g.e.,* 190-191.

adet örnek araştırmaya dâhil edilmiştir. Eserleri, özellikleri ve dönem üslubu dikkate alınarak 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür. Müzede araştırma konumuzu oluşturan tepeliklerin diğer takı grubu dışındaki eserlere göre daha özenle muhafaza edildiği görülmüştür. Birer kültür ve sanat hazinesi olan her bir eserin ayrı ayrı özel ambalajlar içinde tutulmasında, zarif ve kırılgan bir eser olmaları ile çoğunlukla gümüş gibi kıymetli madenden yapılmış olmalarındandır.

Örnekler:

Fotoğraf 1:

Örnek no : 1
Envanter no : 4/3/88
Kullanılan malzeme : Gümüş
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy.)
Geliş biçimi : Satın alma (Kemer KAYA)
Geliş tarihi : 03.10.1988
Ölçüleri : Çapı :15 Cm.
: Kalınlık :2.9 Cm.
Kullanılan teknik : Telkâri, Güverse, Çalma-Kazıma ve Mıhlama Teknikleri
Kompozisyon **:** Fes görüntüsünde tülbent üzerine takılan, yarım levhadan meydana gelen bir süs öğesidir. Yarım daire şeklindeki levhanın üzerine beş adet işlemeli enli levha geçirilmiştir. Bu levhaların üzerinde çalma ve kazıma tekniğinde yapılmış

geometrik bezemeler mevcuttur. Bu levhaların birleştiği yerde, yuvarlak kaş şeklinde bir levha lehimlenmiştir. Kaş levhanın üzerine, kenarları dilimli ve telkâri işlemeli bir rozet bırakılmıştır. Bu rozetin ortasında da içi boş yatık bir boru yer almaktadır. Rozetteki dilimlerin üzerinde, örüntülü bir şekilde bir tanesine yaprak şeklinde motif, diğerine de mavi ve kırmızı renkte boncuk bulunmaktadır. Hafif oksitlenmeler dışında eser, genel olarak sağlamdır.

Fotoğraf 2:

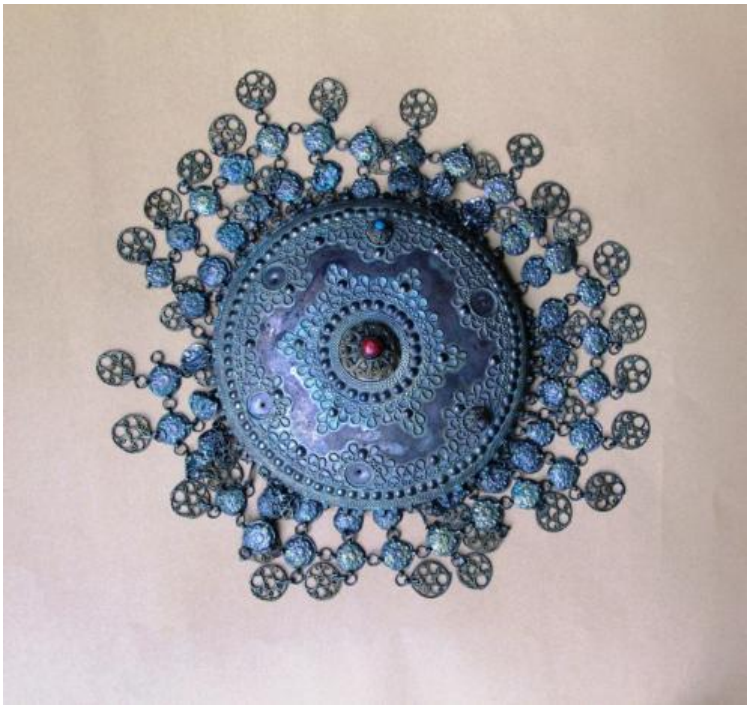
Örnek no : 2
Envanter no : 973
Kullanılan malzeme : Bakır
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy.)
Geliş biçimi : Satın alma (Sadettin ÖZTUNÇ)
Geliş tarihi : 23.02.1973
Ölçüleri : Çapı :14,4 Cm.
: Kalınlık :0,2 Cm.
Kullanılan teknik : Gümüş Kakma Tekniği
Kullanılan motif : Bitkisel süsleme
Kompozisyon **:** Hafif bombeli, yuvarlak formlu ve düşük ayarlı gümüş kakmalı bir tepeliktir. Eser, dairevi yapı içerisinde, merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Eserin ortasında üzeri yiv kabartmalı kubbemsi bir çıkıntı bulunmaktadır. Çiçek, yiv ve

nokta kabarcıklardan oluşan pek çok bordüre sahiptir. Eserin çevresinde dolanan noktasal tekrarlı bordür, tepeliğin kubbe çıkıntısında yer alan bordürle simetriktir. Tepeliğin dış kenarında küçük, yuvarlak tutamakları olup bunlardan zincirler sarkıtılmıştır. Zincirlerin uçlarında, ortası delik yuvarlak penesler (pullar) yer almaktadır. Büyük oranda sağlam olarak günümüze gelmiş eserde, yer yer oksitlenmeler oluşmuştur. Buradan hareketle eserin yıprandığı söylenebilir.

Fotoğraf 3:
Örnek no : 3
Envanter no : 10/37/06
Kullanılan malzeme : Gümüş
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy.)
Geliş biçimi : Satın alma (Melek ÇİLE)
Geliş tarihi : 27.01.2006
Ölçüleri : Çapı :8,8 Cm.
: Yükseklik :6,8 Cm.
Kullanılan teknik : Mıhlama, Güverse, Gümüş Kakma ve Telkâri Teknikleri
Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik süsleme
Kompozisyon **:** Dairesel şekilli düz bir levhanın üzerine oturtulmuş bir kubbeye sahip olup, merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Disk form özelliğini de gösteren eserdeki kubbenin alt kenar kısmı, telkâri tekniğiyle çevrelenmiştir. Kubbenin etrafı, bir sıra boncukla bezelidir. Kubbenin tepesinde bezekli bir çıkıntı olup, içinde kırmızı, iri bir boncuk vardır. Kubbe ile diski birleştiren boncuk

dizisinin aynısı, bu çıkıntının etrafında da tekrar edilmiştir. Bezemelerdeki hafif oksitlenmeler dışında eser, genel itibarıyla sağlamdır.

Fotoğraf 4:

Örnek no : 4
Envanter no : 7/9/75
Kullanılan malzeme : Gümüş
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy.)
Geliş biçimi : Mehmet BİRKAY (Satın alma)
Geliş tarihi : 29.04.1975
Ölçüleri : Çapı :15 Cm.
: Kalınlık :0,3 Cm.
Kullanılan teknik : Mıhlama, Güverse ve Telkâri Teknikleri
Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik süsleme
Kompozisyon **:** Eser, dairevi bir şekil içinde hafif bombeli olup, tek levhadan meydana gelerek, merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Eserin merkezinde telkâri işlemeli küçük bir çıkıntı yer almaktadır. Bu çıkıntının tam ortasında iri bir boncuk mıhlanmıştır. Boncuğun etrafı, metal bir levhayla çevrilidir. Çıkıntının

etrafında, burma tellerden oluşan yan yana dört sıra halinde dairesel bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün de etrafında, kabaralardan oluşan başka bir bordür yer almaktadır. Eserin merkezindeki bu süslü çıkıntının etrafında 6 adet kabara daha bulunmaktadır. Bu kabaraların etrafı, telkâri tekniğinde çiçek motifiyle süslüdür. Eserdeki beliren oksitlenmelerden yola çıkarak, eserin yıpranmış olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 5:

Örnek no : 5
Envanter no : 10/11/84
Kullanılan malzeme : Gümüş
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy. sonu, 20. yy. başı)
Geliş biçimi : Satın alma (Fevzi KAPLAN)
Geliş tarihi : 02.04.1984
Ölçüleri : Çapı :10,6 Cm.
: Kalınlık :0,4 Cm.
Kullanılan teknik : Mıhlama ve Telkâri Teknikleri
Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik süsleme

Kompozisyon : Eser, dairesel bir yapı içinde, kenarları dilimli ve ortasındaki yeşil boncukla merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Tepelik, kısmen Tavus Kuşunun kuyruk kısmının açılmış vaziyetteki şekline de benzemektedir. Çok bezemeli olmasından ötürü gelin fesi olarak da kullanıldığı düşünülmektedir.

Eserin ortasında, dairesel formlu bezemeli bir çiçek motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bu şeklin ortasında yer alan boncuğun etrafında, tekrarlanan küçük kabaraların aynısı, tepeliğin dışına doğru aynı şekilde iki bordürle devam etmiştir. Eserdeki bezemelerin solması dışında, eser genel olarak sağlam vaziyettedir.

Fotoğraf 6:

Örnek no : 6
Envanter no : 1/6/84
Kullanılan malzeme : Gümüş
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy. sonu, 20. yy. başı)
Geliş biçimi : Satın alma (Kemal KOYUNCUOĞLU)
Geliş tarihi : 02.04.1984
Ölçüleri : Çapı :15 Cm.
: Yükseklik :2,8 Cm.
Kullanılan teknik : Mıhlama ve Telkâri Tekniği
Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik süsleme

Kompozisyon **:** Eser, dairesel bir yapı içinde merkezi kompozisyona sahip bir özellik göstermektedir. Merkezin ortasında telkâri tekniğinde kubbemsi bir çiçek motifi ve tam ortasında mıhlanmış kırmızı bir boncuk bulunmaktadır. Kubbemsi ve dairesel formlu olan çiçek motifinin kenarları, dilimlidir. Üzerinde telkâri tekniğinde kıvrımlardan oluşan geometrik bezemeler mevcuttur.

Tanıtılan eser, yıpranmış bir vaziyettedir. Bu durum, eserde oluşan ciddi oksitlenmelerden anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 7:

Örnek no	: 7
Envanter no	: 7/4/87
Kullanılan malzeme	: Savatlı Gümüş
Ait olduğu dönem	: Osmanlı (20. yy.)
Geliş biçimi	: Satın alma (Kerem KAYA)
Geliş tarihi	: 12.08.1987
Ölçüleri	: Çapı :14,2 Cm.
	: Yükseklik :2,9 Cm.
Kullanılan teknik	: Mıhlama ve Savat Teknikleri

Kullanılan motif : Bitkisel süsleme

Kompozisyon **:** Eser dairesel bir yapı içinde, merkezi bir kompozisyon özelliğine sahip olup, tek parça levhadan meydana gelmiştir. Eserin orta kısmında yuvarlak, hafif kubbemsi bir şekil ve üzerinde savatlı bir çiçek motifi bulunmaktadır. Bu şeklin ortasında kırmızı bir boncuk bulunmaktadır.

Eserin yüzeyinde dört adet savatlı çiçek motifi yer almaktadır. Bu motiflerin araları lale şeklinde olup, iki adet kırmızı, iki adet de yeşil boncuk bırakılmıştır. Yeşil boncuklardan birisi düşmüştür. Tepeliğin dış ağız kısmında kıvrımsal bezemelerden oluşan iki sıra halinde bir bordür bulunmaktadır. Eserin kenar kısımlarına sallantılar için, sabit halkalar bırakılmıştır. Bu halkalara zincirle sarkıtılmış penesler bulunmaktayken, zincir ve peneslerin düştüğü görülmektedir. Bunların yanı sıra eserin dış tarafında ayrıca üç adet delikli tutacak da bulunmaktadır.

Eser, iskelet olarak sağlam olmasına karşın, kopan sarkaçları ile bezemelerindeki solmadan, yıprandığı söylenebilir.

Fotoğraf 8:

Örnek no : 8
Envanter no : 7/10/75
Kullanılan malzeme : Gümüş, Kadife
Ait olduğu dönem **:** Osmanlı (19. yy. sonu, 20 yy. başı)
Geliş biçimi : Satın alma (Hüsnü CEYLAN)
Geliş tarihi : 05.06.1975

Ölçüleri : Çapı :16,5 Cm.
: Rozet Çapı :4,9 Cm.
Kullanılan teknik : Mıhlama ve Göverse Teknikleri
Kullanılan motif : Bitkisel süsleme
Kompozisyon : Başlık üzerine mecidiyelerin üst üste dizilmesiyle oluşturulmuş dairesel formda meydana gelmiş gümüş bir tepelik. Eser, oval bir yapı içinde merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Tepeliğin merkezinde bir rozeti bulunmaktadır. Bir duvar saati motifini de andıran bu rozetin ortasında, bezekli bir yuvanın içinde turuncu renkte bir boncuk mıhlanmıştır.

Rozet, toplam on iki adet dilimden meydana gelmektedir. Her dilimin ortasında birer adet topçuk şeklinde bezeme ve dış kenara doğru ayrıca on iki adet çiçek motifi şeklinde bezek bulunmaktadır. Rozetin kenarında, yan yana noktasal tekrarlardan oluşan bezekler mevcuttur.

Eserin zemininde yer alan kadife bezin bazı yerlerinin yırtılmış olması ile hafif düzeyde oluşmuş oksitlenmeler dikkate alındığında, eserin yıpranmış olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 9:

Örnek no : 9
Envanter no : 8/2/84
Fotoğraf no : 13

Çizim no : 9
Ürünün adı : Tepelik
Kullanılan malzeme : Gümüş
Ait olduğu dönem : Osmanlı (19. yy. sonu, 20 yy. başı)
Geliş biçimi : Satın alma (Bahri GÜLER)
Geliş tarihi : 02.04.1984
Ölçüleri : Çapı :14,2 Cm.
: Kalınlık :0,4 Cm.
Kullanılan teknik : Güverse ve Telkâri Teknikleri
Kullanılan motif : Geometrik ve Bitkisel süsleme
Kompozisyon **:** Tepelik, dairevi bir plan şemasına sahip olup, merkezi bir kompozisyon özelliğinde ve on altı paftadan oluşmaktadır. Güverse ve kabaralar bir arada kullanılmıştır. Tavus kuşunun kuyruk kısmının açılmış haline benzeyen eser, telkâri tekniğinde yapılmıştır.

Tepeliğin merkezinde bir rozet vardır. Rozetin ortasında bir çiçek motifi ve motifin ortasında bir topçuk bulunmaktadır. Rozetin etrafı bordürlerle çevrili olup, merkezdeki levhası kırık durumdadır.

Yoğun telkâri işi kullanılan tepelikteki bazı tellerin ezik olduğu ve eserin de hasarlı olduğu görülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

İnsanoğlunun tarihinde büyük bir geçmişe sahip olan süs eşyalarından takılar, eski kültürlerin ulaştığı el yeteneği ile teknik bilgiyi günümüze taşıma noktasında önemli bir kaynak olmuştur. Bunun yanı sıra, takılarda kullanılan süsleme ve kompozisyon özelliklerinden, ilgili döneme ait insanların beğenileri, sanat zevkleri, inançları, ekonomik yapısı ile sosyal statüleri hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Diğer takı gruplarıyla beraber tepeliklerin de Anadolu'da kullanımı, çok eski dönemlere dayandığı görülmektedir. Bu durum, Neolitik Çağa ait merkezlerden Çayönü ve Çatalhöyük kazılarıyla ele geçirilen eserlerden anlaşılmaktadır.[13] Yine Erken Bronz Çağı yerleşimlerinden Truva, Eskiyapar ve Alacahöyük kazılarında ele geçirilen eserler de bunu doğrulamaktadır.[14] Bu önemli merkezler Anadolu'da takı geçmişini bize göstermesi bakımından en önemli kaynakların başında gelmektedir.

---

[13] Yıldı Akyay Meriçboyu, "Anadolu eski Çağında Takıların Dili" P, *Sanat Kültür Antika, Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher,* Sayı 17, İstanbul, 2000,16.

[14] Akyay Meriçboyu, *a.g.e.,*16

Çağlar boyunca takılara büyük bir ilginin olduğu bilinmektedir. Takıların daha çok, kadınlar tarafından kullanılmasının yanı sıra, erkekler tarafından da kullanılmıştır. Geçmişten günümüze doğru özellikle takıların kadınlar tarafından kullanılmasında, güzel görünmenin dışında, statü ile birlikte varlık durumu da ön plana çıkarıp, çevresine mesaj verme arzusu da yatmaktadır.

Tarih boyunca Anadolu toprakları üzerinde yaşamış uygarlıklar, bazen kendilerine özgü, başkalarına benzemeyen, bazen de birbirlerine benzer özellikte takılar icra etmişlerdir. Bu çalışmayla Diyarbakır Müzesi'nde bulunan tepelikleri gerek nicel, gerekse de niteliksel olarak değerlendirildiğinde, yarım daire ile tam daire olmak üzere iki ayrı form göstermelerinin yanı sıra, çoğunlukla yuvarlak ve hafif bombeli oldukları görülmektedir. Örnek 1 de yer alan tepelik, yarım daire formunda olup fes görünümündeyken, diğerleri dairesel özellik göstermektedir.

Ele alınan tepeliklerde, telkâri, güverse ve mıhlama süsleme teknikleri yoğunluktayken; savat, çalma-kazıma gibi teknikler ise daha az tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra eserlerde, bitkisel ve geometrik şekiller de kullanılmıştır.

Örnek 1'de ele alınan tepeliğe (Bk. Foto 1) form açısından benzerlik gösteren bir örnek, Van Müzesi'nde bulunmaktadır (Bk. Foto. 10).[15] Fotoğraflarda görüldüğü üzere iki tepelik de yarım daire formunda olup, yüzeylerinde kırmızı, mavi ve lacivert renginde kaşlar bulunmaktadır. Bu iki tepelik, Form ve bezeme teknikleri açısından benzerlik gösterirken, üzerinde yer alan motif ve kompozisyon programlarıyla birbirinden ayrılmaktadır.

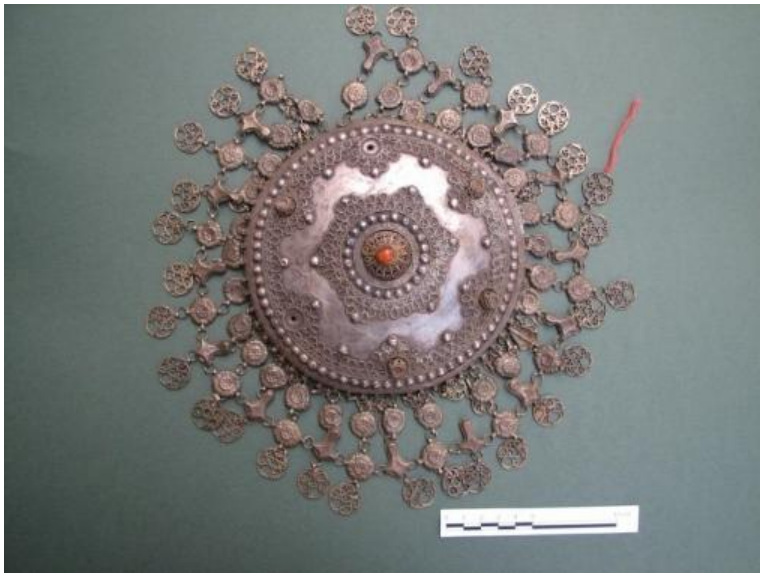
[15] Birnaz Er, *Van İlinde Üretilen Takıların Bazı Özellikleri*, (Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2012, 86.

Fotoğraf 10: Van Müzesi'nde bulunan bir adet tepelik. (B. ER'den)

Örnek 4'te tanıtılan eserle (Bk. Foto 4) form ve süsleme özellikleri açısından benzerlik gösteren bir tepelik, Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır (Bk. Foto. 11).[16] İki tepelik de daire formlu olup, merkezi bir kompozisyon özelliğine sahiptir. Süsleme teknikleri açısından bakıldığında, mıhlama ve telkâri gibi teknikler ortak özellik olarak görülmektedir. Sarkaçlarındaki form ve süslemeler bakımından ortak özellikte görünen eserlerin, ikisi de yıpranmıştır.

[16] [16] Emel Erkaplan, *Ankara İlinde Bulunan Tepeliklerin İncelenmesi*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi), Ankara, 2011, 246.

Fotoğraf 11: Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan bir tepelik. (E. ERKAPLAN'dan)

Örnek 6'da tanıtılan eserle (Bk. Foto. 6) benzer özellikler gösteren bir başka tepelik, Ankara'da Estergon Kalesi Türk Kültür Merkezi Etnografya Müzesi'nde bulunmaktadır (Foto. no 12).[17] İncelenen eserle, form ve süsleme teknikleri açısından benzerlik göstermektedir. İki eser de dairesel bir yapı içinde merkezi bir kompozisyon göstermektedir. Hafif bombeli olan iki eserde de mıhlama ve telkâri teknikleri kullanılmıştır. İki örnek arasındaki en belirgin fark, merkezi yerde duran çiçek motiflerinde görülmektedir. İncelenen eserde kullanılan motif, bombeli bir yapıya sahip olmasına karşın, karşılaştırdığımız eserde yere yatık bir üslup söz konusudur.

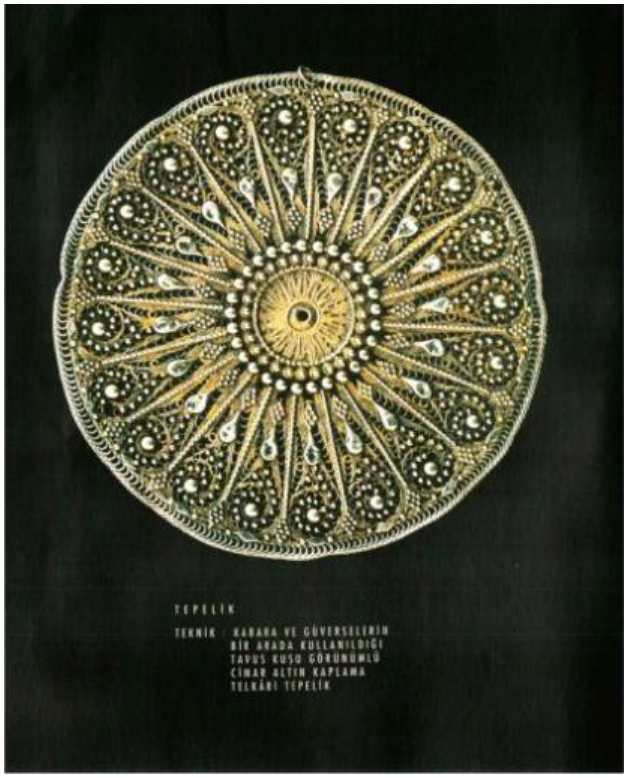
[17] Erkaplan, *a.g.e.,* 270.

Fotoğraf 12: Estergon Kalesi Türk Kültür Merkezi Etnografya Müzesi'nde bulunan bir tepelik. (E. ERKAPLAN'dan)

Örnek 9'daki tepeliğe (Bk. Foto. 9) benzer bir başka örnek, Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU'nun koleksiyonunda görülmektedir (Bk. Foto. 13).[18] Ele alınan tepelik ile anılan koleksiyonda yer alan tepelik, form ve süsleme teknikleri açısından benzerlik gösterirler. İki tepelik de dairevi bir plan şemasına sahip olup, merkezi bir kompozisyona sahiptir. Her ikisinde de güverse ve kabaralar, bir arada kullanmıştır. Telkâri bezeme tekniğiyle süslemeler daha da canlı tutulmuştur. Ayrıca iki tepelikte de tavus kuşu tasvirini çağrıştıran bir üslup mevcuttur. Bunun yanında tepeliklerin birbirinden ayrılan yönleri de bulunmaktadır. Tanıtılan eserin gümüş olmasına karşın, diğerinde altın kaplama söz konusudur.

[18] M. Zeki Kuşoğlu, *Tılsımdan Takıya*, İstanbul, 1998 42.

Fotoğraf 13: (Prof. Dr. M. Zeki KUŞOLU'dan)

Diğer örnekler de incelendiğinde, yapım ve süsleme teknikleri ile süsleme özellikleri bakımından Anadolu'nun genelinde, usta veya statüden kaynaklanan yerel farklılıklara rağmen önemli ölçüde benzerlik olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Anadolu'da yaşamış insanların, uzun yıllardan beri ortak kültürel bir kimliğe sahip olduklarını göstermektedir.

Etnografik madeni takılardan tepeliklerin izleri, 11. Yüzyıldan beri Anadolu'da hüküm sürmüş Türk milletinin aslında yazılı olmayan resmi belgelerinden biridir. Orta Asya'dan başlayan milli değerlerimizin bir parçası olan el sanatları ve bunun zarif bir kolunu oluşturan takılar, Anadolu'da Türk hâkimiyeti ile beraber günümüze kadar gelen ve kısmen de olsa devam eden kültürümüzün önemli birer temsilcileridir.

Uluslar, kültürel kimliklerini tarihi değerleri sayesinde tanıyabilmektedirler. Buradan hareketle, kültürel tarih ve sanat bilinci olmayan ulusların, gelecek tarihi de olmayacağını düşünerek, bu

çalışmanın diğer müzelerdeki eserlerin araştırılmasına katkı sunacağını temenni ederiz.

Kaynakça

AHMETBEYOĞLU, Ali, *Tarih Boyunca Türklerde Altın, İstanbul*, İstanbul Altın Borsası Yayınları, 2002.

AKAR, Azade- KESKİNER, Cahide, *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*, İstanbul, 1978.

AKYAY MERİÇBOYU, Yıldız, *Antik Çağ'da Anadolu Takıları*, İstanbul, 2001.

AKYAY MERİÇBOYU, Yıldız, "Anadolu eski Çağında Takıların Dili" P, *Sanat Kültür Antika, Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher,* Sayı 17, İstanbul, 2000.

AKYAY MERİÇBOYU, Yıldız, "Kuyumculukta Türkçe Terim Önerileri" *Arkeoloji Müzeleri Yıllığı, 17,* 2001.

ARAS, Nurettin, *Modern Kuyumculuk*, İstanbul, 1996.

ARSLAN Sevin, Necla : "*Urartu Takı Sanatı*", Arkeo Atlas 4, İstanbul, 2005.

ASLAN, Hüsna, *Kars, Ardahan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takıların Değerlendirilmesi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

BARIŞTA, H.Örcün, *Türk El Sanatları*, Ankara, 1988.

BAŞ, Gülsen, *Diyarbakır'daki İslam Dönemi Mimarisinde Süsleme*,(Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van, 2006

BAŞAK, Oktay*, Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi'nde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi),Van, 2004.

BİLGİN, "Mualla, Takı Sektör Profili", *İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Şubesi Uygulama Servisi*, Aralık 2006,İstanbul,2006.

BİNGÖL, F. R. Işık, *Anadolu medeniyetleri Müzesi, Antik Takılar*, Ankara, 1999.

BODUR, Fulya, "Türk Maden Sanatı", *Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları*, İstanbul,1987.

ER, Birnaz; *Van İlinde Üretilen Takıların Bazı Özellikleri*, (Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2012.

ERGİNSOY, Ülker, *Türklerin İslam Maden Sanatına Katkıları, İslam Sanatında Türkler*, İstanbul, 1982.

ERGİNSOY, Ülker, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978.

ERGİNSOY, Ülker, "Maden Sanatı" Maddesi, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, II, İstanbul, 1997.

ERKAPLAN, Emel, *Ankara İlinde Bulunan Tepeliklerin İncelenmesi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi), Ankara, 2011.

ERUZ, Fulya, *Konuşan Maden*, İstanbul, 1993.

FIRAT, Yeter, *Mardin İli Gümüş Telkari Kadın Takıları*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

GÜZEL, Pınar, *Van ilindeki Savatlı gümüş Takılar*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010.

HAGAN, Lael, "Denizden Gelen Pırıltı" P, *Sanat Kültür Antika, Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher,* Sayı 17, İstanbul, 2000.

İREPOĞLU, Gül, Bir İmparatorluğun Görkemi Osmanlı Mücevheri" P, *Sanat Kültür Antika, Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher,* Sayı 17, İstanbul, 2000.

KARAGÖZ, Meltem, *Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Takılarının İncelenmesi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2013.

KÖROĞLU, Gülgün, *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.

KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, *Türk Kuyumculuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1994.

KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, *Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2006.

KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, *Tılsımdan Takıya*, İstanbul, 1998.

ÖZKAN, Yeşim, *Aydın Müzesi'nde Bulunan Etnografik Takılar*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010.

SEVİN, Nureddin. (1990). On üç asırlık türk kıyafet tarihine bakış. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1195, Ankara.

SEVİN, Veli, *Anadolu Arkeoloji' sinin ABC si*, İstanbul, 1991.

SEZGİN, Nesrin, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Madeni Takılar*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014.

SÖZEN, Metin- TANYELİ, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2011.

SERDAR, Sührap, *Mücevher ve Takı Dünyasının Rehberi*, Kuğu Gold Yayınları, İstanbul, 2006.

SULAR, Güler; *Mardin ili Midyat İlçesi Telkâri Gümüş İşçiliği Üzerine Bir Araştırma*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitim Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998.

SÜSLÜ ÖZDEN, Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri, Ankara, 1989

TAŞ, Ela, Malatya Müzesi'nde Bulunan Tepelikler", *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Sayı 9,* 2000.

TÜRE, Altan, *Dünya Kuyumculuk Tarihi II, Ortaçağ'dan Günümüze Batı Dünyasının Takıları*, İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları II, İstanbul, 2011.

TÜRE, Altan, *Dünya Kuyumculuk Tarihi I*, Eski Çağlardan Orta Çağa, İstanbul, 2011.

TÜRKOĞLU, Sabahattin, *Tarih Boyunca Anadolu'da Takı ve Kuyumculuk Kültürü*, İstanbul Kuyumcular Odası yayınları - III, İstanbul, 2013.